

Huszonöt éves a geográfusképzés

Egy szakma indulása és sorsának alakulása hosszabb elemzést érdemel. A most bemutatott rövid összefoglaló főként a történet kezdeti lépéseit foglalja össze, helyenként 15-20 éves írásokat idézve. Az ezen idő alatt kiképzett több mint 2000 geográfus a szereplő munkaadók, munkavállalók számára részben sikeres vagy kevésbé eredményes volt. Ennek elemzése egy ilyen fókuszú konferencia eminens feladata lehet. Az biztos, hogy a geográfus identitás kialakulását sem a környező gazdasági, sem a társadalmi háttér nem segítette. Véltetően ezért folyik ma is rendszeres eszmecsere a geográfusképzés tartalmi és szerkezeti kérdéseiről.

A geográfusképzés indításának 25 évvel ezelőtti indokai

A geográfusképzés valószínűleg nem új keletű Magyarországon. Persze ez attól is függ, ki mit gondol a geográfusról, mint szakmáról. KISS János, ifjú geográfus kollégánk 1994-ben szociológiai felmérést készített a geográfus hallgatók között. Az egyik kérdés az volt, hogy nevezzenek meg néhány hazai geográfust. A válaszok összegzése azt adta, hogy a legnagyobb magyar geográfus SZÉCHENYI Zsigmond. A további helyeken hasonló nagyságok szerepeltek. Ezt a képet persze a hallgatók az iskolából hozták magukkal, és csak kevésbé hibázathatók érte. Legfeljebb annyiban, hogy az egyetemi státusz elnyeréséért kijáratlan útra is hajlandók voltak lépni, olykor kevesebb tudással. Sokunknak azonban más képe alakult ki a geográfusról, hisz rövidebb-hosszabb „nem keleti” útjainkon láttuk, hogy ez tényleg tud, mint önálló szakma is működni.

Itt lehet visszatérnünk ahhoz, hogy mennyire is új a geográfusképzés Magyarországon. A pesti egyetem első földrajz professzora (HUNFALVY János) 1870-ben kapott kinevezést, ami korainak számít Európában. Németországban kötelezővé tették az egyetemeken a földrajzi tanszékek létrehozását, és az ily módon egy kicsit más súlyt képviselt a századvég földrajzoktatásában. Hja, a németek túlságosan tudományosan készültek a gyarmatosításra. Azaz indult földrajzos képzés, de ez tanárképzés volt, akik persze alkalmasak voltak kitűnő szakmai munka végzésére, de nem vált szakmává a geográfia. Az ágazati diszciplínák közül néhány igen, például a Kogutowitz-féle földrajzi intézet több mint száz embernek adott munkát az 1910-es években.

A 70-es években már lassan kezdett a geográfus fogalom kicsit pejoratív értelmet kapni, és azokra az emberekre kezdték használni, akik nem szereztek akadémiai minősítést (kandidátusi, vagy akadémiai doktori fokozatot), de bizonyították szakmai rátermettségüket (pl. az utazó BALÁZS Dénes). Az is látszik, hogy itt még a nagy explorátorok szelleme kísért. A 80-as évek végén, a 90-es évek elején már többféle törekvés is jelentkezett a földrajzi tanárképzés megújításával kapcsolatban. Ezek azonban inkább mennyiségi (formai), mint tartalmi változtatások voltak. A **formai** változást az „élet” követelte. És nagyon prózai okai voltak. A pénz, a pénz és a pénz. 1991–92-re világossá vált, hogy a felsőoktatás jelentős hallgatói létszámnövekedésre számíthat. Egyszerűen nem lehetett elképzelni azt, hogy bármilyen körülmények között a földrajztanárokra kétszer nagyobb létszámban legyen szükség... Ha minden földrajztanárra 35-40 aktív évet számolunk, abból megbecsülhető, hogy az évi igény 45-50 fő. Akkor a főiskolákon és egyetemeken több mint 500 hallgatót képeztünk évente. Szóval valamit kellett tenni ebben az ügyben. Az egyetemi álláshelyek feladása súlyos lett volna a földrajz számára, és többen szerettünk volna előre menekülni a tudomány területén is, amihez növekvő létszám kellett. Ezt sok egyetem felismerte, de a jellemző mégis a stagnálás volt mindenben. Nem volt mozgástér.

Ennél fontosabb talán, hogy a **tartalmi** megújítást is sokan fontosnak tartottuk, volt elképzelés is az átformálásra. Azt gondoltuk, hogy külföldi geográfus szakmáról összegyűjtött tapasztalataink adaptálhatók hazai viszonyokra, és el lehet kezdeni egy szakmát úgy is szervezni, hogy a piac felkészítését későbbre halasztjuk. A piacfeltárássra akkor nem volt reális lehetőség. A szakindítás feltétele akkor is a „társadalmi igény” volt. Társadalmi igény persze közvetlenül nem volt, csak általánosságban sejtettük, hogy környezetvédelem-geoökológia és a települések-regionális vizsgálat kapcsán van szabad tér. A sejtésen kívül persze sok-sok időt rabló – és az igazság szerint nem sokat segítő – olvasás, tájékozódás alakította a leendő hazai szakmáról a jövőképet. A legemlékezetesebb talán a német Alkalmazott Földrajzi Szövetség kiadványa volt, *A geográfus szakember és piaca*, még a 80-as évek végéről. Ez a társaság ma is nagyon aktív kiadványainak – pl. *Standort* - használata javasolt.

Ma már B és M szintű képzésekkel kapcsolatban általában megbékéltek, hogy a BSc földrajzi alapképzést és az M geográfusi mesterképzést biztosít. És ezektől elkülönítve, a kétciklusú képzéséből kiemelve indult 2013-ban a különböző átalakulások után a két tananyagot kezelő tanárképzés. Ebből az sejthető, hogy a kimondatlan szándék szerint a B és M képzés professzionális, „gyakorlati” célú, míg az egyciklusú tanárképzés célú. Az eredeti geográfusképzés rövid idő alatt többször is szembetalálta magát azonban szerkezeti és tartalmi átalakulással, ami nagyon kedvezőtlenül hatott, elbizonytalanította a munkapiaci szereplőket. Így a munkaadók nem készültek fel, hogy mit is várhatnak a B és M képzésektől, miért hasznos ilyen szakembereket alkalmazni. De hasonlóan sok bizonytalanság maradt a képzés tartalmával kapcsolatban is. Azaz egyre inkább elválík egymástól a munkaadók, a munkát vállalók és szakmát oktatók elvárása és értékrendje, amely irány nagyon nem segíti a geográfusok jövőbeli pozícióját.

A geográfusképzés indítása

1991–92-ben megvolt annak a lehetősége, hogy a tartalmi megújulást és a formai újdonságokat ötvözzük a földrajzképzéssel kapcsolatban. Szerencsénk volt és éltünk vele.

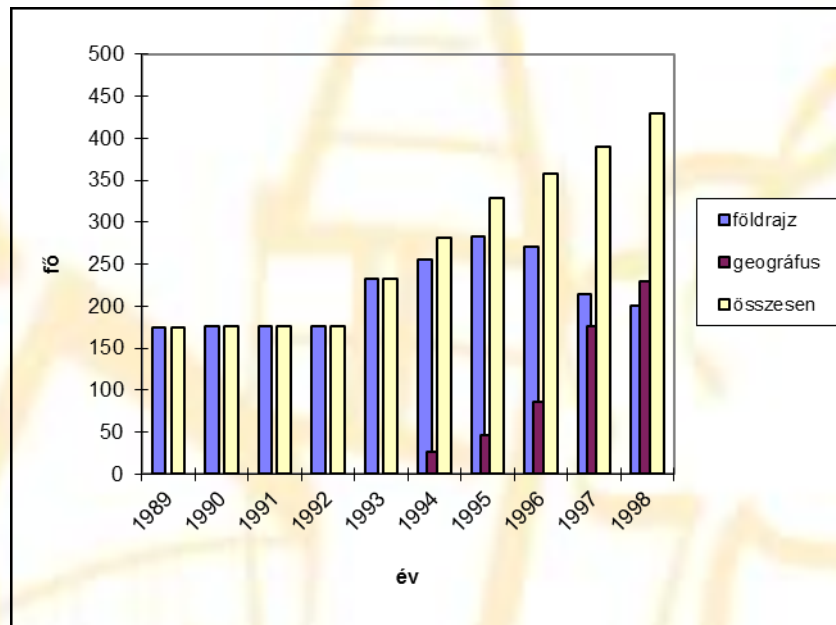
„A szak kidolgozásának 1991 késő nyarán kezdtünk. Sok-sok vita után 1992 elejére készült el a geográfusképzés tartalmi és formai követelményeit tartalmazó javaslatunk. Forrásként 6 egyetem curriculumát – Bécs, Frankfurt, Trier, Bonn, Sheffield és Durham – használtuk. Átvéve a kémia szakterület alapötletét, a tervezett képzés alapkoncepciója az volt, hogy három típusú, vagyis kötelező, kötelező nem rögzített és szabadon választható órákba szervezzük az oktatást. Különösen nagy volt, kb. 25-30 % a szabadon választható órák kerete. Ez utóbbinak az volt a logikája, hogy a hallgatók a modulokból maguk rakják össze a tananyagukat. Ez az órafajta – sajnos – mára erősen lecsökkent, az is igaz, hogy a kapacitás sem volt a kívánatos mértékű a szabadon választható kollégiumok meghirdetésére, illetve a tanszékcsoport sem nagyon támogatta ezt a törekvést. A szakirányokat tekintve 1991-ben nem nagyon sok választásunk volt. Mondhatni, hogy lehetőségeink, tapasztalataink korlátozták szellemünk szabad szárnyalását.

A Kari Tanács 1992 tavaszán engedélyezte a szak alapítását és indítást 12 fővel. Nagyon óvatosak voltunk, és a tanszékcsoporton belüli kételkedés nem tette lehetővé a nagyobb átalakulást. A különböző fórumok végigjárása után 1992 októberében kaptuk meg a hivatalos értesítést az indítás engedélyezéséről. Az előterjesztésünkhöz az engedélyezési fázisban az ELTE is csatlakozott. Technikai okok miatt a KLTE-n egy évet csúszott a bevezetés. A küzdelmet a szak indítására persze minden egyetemnek külön-külön is meg kellett vívnia saját közegében. A törvények szerint az alapításkor engedélyezett tantervnek megfelelően indulhatott be az oktatás minden újonnan jelentkező intézményben.

Mint szakma a geográfus nem létezett, és most sokan dolgozunk azon, hogy létezzen. A legjobb követeink a felkészült hallgatók. Pozitív példák vannak előttünk Németországból és Angliából. Ma 225 hallgató tanul a szegedi egyetemen geográfusként, és további kb. 350-400 fő

más egyetemeken (adat 1997 – MG). Ez már komoly létszám, ami indokolta, hogy a piaci bevezetését – ez Németországban 1970-től kb.1990-ig tartott! – más egyetemekkel összefogva tegyük meg. De ez már egy új fejezet. Akik aktívan részt vettek a szak tematikájának kidolgozásában és az engedélyezésben: Farsang Andrea, Kevei Ferencné, Mészáros Rezső, Mezősi Gábor, Mucsi László és sokan mások. Aki lejegyezte: Mezősi Gábor” (*Földrajz és kultúra* 3. 1996).

1. ábra. Geográfus és földrajztanár szakos hallgatók létszáma a JATE-n

5 éves visszhang a helyi sajtóban – Az egyetem jolly jokerei

„A fejlettebb országokban már most, nálunk viszont csak a jövő évezredben lehet sikerszakma. Bár a geográfus szakra évek óta öt-hatszorosa a túljelentkezés a József Attila Tudományegyetemen, a közelmúltban végzett felmérés szerint a magyar piac még nemigen tudja, mit is csinál egy geográfus. Az alábbiakban Mezősi Gábor egyetemi tanárral, a JATE Természeti Földrajzi Tanszék vezetőjével, valamint Garamhegyi Ábellel, a JATE Marketing-menedzsment Tanszék adjunktusával elemeztük a geográfusképzés első öt esztendejét.

...manapság egyre több olyan komplex problémát kell megoldani, amelyhez szükség van országos, regionális, megyei, valamint kistérségi együttműködésre. A feladatokat csak olyan szakemberek tudják megoldani, akik ismerik az összetett gazdasági, földrajzi és társadalmi alrendszereket, s azokat együttesen kezelik. Európában a terület- és településfejlesztési koncepciókat, az integrált terveket együtt készítik el a szakmérnökök, közgazdászok, jogászok és geográfusok. S hogy miért vonták be ebbe a munkába a geográfusokat? Azért, mert kiváló ismeretekkel rendelkeznek a térségi sajátosságok megközelítésében.

A JATE-n idén diplomázott az első geográfus évfolyam [...] a végzetek széles és átfogó ismereteket sajátítottak el a földrajzi környezet minden területén. A földrajzi folyamatokat össze tudják kapcsolni és el tudják helyezni a társadalmi folyamatokba. A területfejlesztési koncepciók, valamint a térinformatikai és logisztikai rendszerek kidolgozásán túl, tudásuk alkalmas akár banki, akár ipari hitelezés esetén a gazdaságföldrajzi információk feldolgozására. Mindezek mellett a friss diplomások éppúgy tisztában vannak az önkormányzat szerepkörével, mint a közigazgatási, vállalati, kutatási és oktatási szféra sajátosságaival és fogalomrendszerével, mi több kapcsolatot tudnak teremteni a tudományos élet, a kormányzat és a gazdaság szereplői

között. Ez utóbbi miatt a nagyobb cégek PR-szakemberekként is foglalkoztatják a geográfusokat, hiszen egyszerűbben és érthetőbben tolmácsolnak dolgokat, mint például a szakmémők.

[...] a geográfus szak negyvenöt helyére évek óta öt-hatszoros a túljelentkezés. Az ötéves egyetemi képzés első két esztendejében egységes a tananyag, a negyedik félév után azonban specializálódnak a hallgatók. A JATE-n a következő szakirányok közül választhatnak: terület- és településkutató geográfus, környezetkutató geográfus, geoinformatikus és geológus. Garamhegyi Ábel elmondta, hogy a felsőoktatásban rendkívül ritka összefogás eredményeként a JATE, az ELTE és a KLTE megbízásából a Dalson and Dawney Üzleti Tanácsadó Kft. tavaly év végén végzett egy, a geográfusképzést és szakmát népszerűsítő kampányt. Ennek során száz különböző céget – magáncégeket, állami irányítású költségvetési intézményeket és közszolgáltatókat – kérdeztek meg az egész országból. Tették mindezt azért, hogy megismertessék a piaccal a geográfusképzést, illetve szakmát, valamint hogy a cégek ne keverjék össze a geográfust a geológussal. A tömör definíció szerint a geográfus olyan 'problémamegoldó' szakember, aki földrajzi környezet /természeti és társadalmi környezet kölcsönhatásait, térbeli elhelyezkedésük törvényszerűségeit vizsgálja, míg a geológusnak a felszín alatti földrajzi környezet elemzésére van jogositványa.

A kampány során egyebek mellett kiderült, hogy a megkérdezettek 59 százaléka még nem hallott arról, hogy az országban geográfusokat is képeznek, pedig a cégek és intézmények több mint 70 százaléka használ földrajzi információt a munkája során..." (Forrás: *Délmagyarország*, 1998. december 17.)

Egy marketing terv váza 1998-ból, ami az MTA Földrajzi Tudományos Bizottsága elé szántuk, hatás nélkül¹

I. Általános ismertetés

1. Történet, cél
2. Az oklevél tartalma
3. Intézményi hátterek
4. Szabványosított ismeretek, akkreditált PhD programok

II. Megcélzott csoportok

1. Közigazgatás
2. Környezet és természetvédelmi igazgatás
3. Idegenforgalom, utazás
4. Környezetbiztonság, honvédelem
5. Információfeldolgozás

III. Intézkedések

1. A potenciális piac egzakt felmérése - marketing (szakcég?) –
2. Hirdetés - Riportok a megyei lapokban, Hirdetések a ... helyeken, geográfus életpályák bemutatása, információs konferenciák az MTA területi bizottságainál, az MFT előadóülésein, etc. - professzionális céggel, ...

Potenciális hírverési helyek:

- Települési Önkormányzatok Szövetsége - ....
- Nagyalföld Alapítvány - ...
- Nemzeti Parkok, Természetvédelmi Igazgatóságok + Környezetvédelmi Igazgatóságok - ...
- Vízügyi Igazgatóságok - ...
- KSH Regionális szervezetei - ...
- Idegenforgalmi cégek, Idegenforgalmi Tanács -...
- HunAgi - ...

¹ A konkrét cégneveket és személyeket, felelősöket töröltem (MG)

- Megyei Városok Szövetsége - ...

3. Információs központok

4. „Közös borító” kampány. Általános szóróanyag. Hallgatói dosszié borítók.

IV. Földrajz oktatási helyzete

Nem választható el a geográfus problémától!!!

1. Az MFT Regionális Osztályai mérjék fel, melyik iskolában nincs, de kellene pl. Építőanyag ipari Szakközépiskola

2. Blokkosítási törekvések

3. Természetismeret oktatására megoldási javaslatok

4. Kidolgozni az alábbi előre lépési lehetőségeket

a. A 11-12. iskolaévre a Földrajzi szintézis - csak adaptálni kellene pl. ...

b. A Környezetvédelem helytalálása - ... kooperálni, ... koordinálja

c. Az utazás, turizmus legalizálása - főcisek tanítsák!!! ... koordinálhatná

d. A környezeti információk feldolgozása – kooperálás, ...koordinálhatná...

Mezősi Gábor, Szeged